

Asia: VN/27731/2024

Lausuntopyyntö hallituksen esityksestä EU:n muuttoliike- ja turvapaikkasopimuksen muodostavien säädösten täytäntöönpanemiseksi

Ei lausuttavaa

Ei lausuttavaa -toteaminen

-

Seulonta

Yleiset huomiot seulontamenettelystä

-

Viranomaiset ja tehtävienjako viranomaisten välillä

-

Seulontaviranomaisten toimivaltuudet

-

Seulottavan henkilön läsnäolo seulonnassa

-

Riippumaton perusoikeuksien seurantamekanismi seulontaan ja rajamenettelyyn

-

Henkilötietojen käsittely

-

Eurodac-järjestelmä

Eurodac- järjestelmää koskevat muutokset

-

Kansainvälistä suojelua koskevat menettelyt

Yleiset huomiot menettelyistä

-

Menettelyn alkuvaiheet

-

Maksuton oikeudellinen neuvonta / oikeusapu hallintomenettelyssä

-

Poikkeukset oikeuteen oleskella Suomen alueella hakemuksen tutkinnan ajan

-

Turvalliset maat

-

Muutoksenhaku (valitusajat, valituskiellot ja tuomioistuinten määräajat)

-

Euroopan unionin kansalaisten kansainvälisen suojelun hakemukset

-

Turvapaikanhakijoiden työnteko-oikeus

Turvapaikanhakijoiden työnteko-oikeutta koskeva muutos

-

Pitkään oleskelleiden direktiivin muutos

Pitkään oleskelleiden direktiivin muutos

-

Vastaanotto

Yleiset huomiot liittyen vastaanottoon

-

Vastaanottopalvelujen saaja ja kesto

Alaikäisinä ilman huoltajaa saapuneita koskevia elinvoimakeskusten keskitettyjä tehtäviä hoitavat Pohjois-Suomen, Sisä-Suomen ja Uudenmaan elinvoimakeskukset kiittävät mahdollisuudesta lausua EU:n muuttoliike- ja turvapaikkasopimuksen muodostavien säädösten täytäntöönpanemisesta ja lausuvat seuraavaa:

Pohjois-Suomen, Sisä-Suomen ja Uudenmaan elinvoimakeskukset pitävät sekä yhdenvertaisuuden että kotoutumisen edistämisen näkökulmasta hyvänä, että vastaanottolain puolelle ollaan säätämässä määräaika vastaanottopalveluiden lakkaamisesta myös tilapäisen oleskeluluvan saaneille. Motivaatio kielen oppimiseen ja kotoutumiseen on useimmiten korkeimmillaan tuoreeltaan maahan saapumisen jälkeen, joten pitkä vastaanottokeskuksessa vietetty aika ei ole kotoutumisen näkökulmasta toivottavaa.

Vastaanottopalvelut (tunnistautuminen, vastaanottoraha, tilapäistä suojelua hakevien terveydenhuolto, vastaanottopalveluista perittävien maksujen takautuva perintä)

-

Vastaanottopalvelujen rajoittaminen ja peruuttaminen (alennettu vastaanottoraha, vastaanottopalvelujen peruuttaminen)

-

Liikkumisvapauden rajoittaminen (maantieteellinen kohdentaminen, liikkumisvapauden rajoittaminen)

-

Ehdotuksen vaikutukset ihmiskaupan uhreihin

-

Ilman huoltajaa olevien lasten edustajajärjestelmä

Edustajajärjestelmään ehdotetut muutokset, vastaanottolaki

Alaikäisinä ilman huoltajaa saapuneita koskevia elinvoimakeskusten keskitettyjä tehtäviä hoitavat Pohjois-Suomen, Sisä-Suomen ja Uudenmaan elinvoimakeskukset lausuvat seuraavaa:

39 a §

39 a § koskevissa yksityiskohtaisissa perusteluissa ei ole mainintaa, että valvontatehtävään sisältyisi edustettavien lasten määrän valvominen. Elinvoimakeskukset esittävät sen lisäämistä pykälän perusteluihin.

42 §

Elinvoimakeskukset pitävät hyvänä kirjauksena 42 § 1momentin kirjausta siitä, että edustaja tulee vapauttaa tehtävistään, mikäli hän ei hoida tehtäviään asianmukaisesti.

43 §

Elinvoimakeskukset näkevät hyvänä nykytilaa selkeyttävänä myös 43 § 3 kohdan poistamisen, jolloin edustajuus ei lakkaa automaattisesti, jos lapselle määräään huoltaja tai muu laillinen edustaja.

44 §

Elinvoimakeskukset kiinnittävät huomiota siihen, ettei vastaanottolakiin ole esitetty velvollisuutta ilmoittaa lapselle siitä, miten edustajan toiminnasta voi tehdä ilmoituksen. Tällainen kirjaus on esitetty tehtäväksi kotoutumislakiin (35 § 6 mom). Yhdenmukaisuuden vuoksi esitämme vastaavan kirjauksen tekemistä myös vastaanottolain 44 § 4 momenttiin.

Edustajajärjestelmään ehdotetut muutokset, kotoutumislaki

Alaikäisinä ilman huoltajaa saapuneita koskevia elinvoimakeskusten keskitettyjä tehtäviä hoitavat Pohjois-Suomen, Sisä-Suomen ja Uudenmaan elinvoimakeskukset lausuvat seuraavaa:

35 §

Vastaanottolakiin esitetään säädöksiä (39 §) koskien tilapäisen edustajan nimeämistä sekä määrääika, jossa varsinainen edustaja on määrättävä. Elinvoimakeskukset katsovat, että vastaavat säännökset olisivat tarpeen myös kotoutumislakiin. Kuntiin muuttaa suoraan ilman huoltajaa olevia alaikäisiä kiintiöpakolaisina sekä ilman huoltajaa olevien lasten sisaruksina. Heidän osaltaan käräjäoikeuksien käsittelyajat vaihtelevat, minkä lisäksi aikaa menee hyvinvointialueen selvittäessä lapselle sopivaa edustajaa sekä edustajan tavatessa lasta ennen suostumuksensa antamista. Tänä aikana lapsella ei ole lainkaan edustajaa, sillä nykyisestä laista puuttuu sitä koskevat kirjaukset. Elinvoimakeskukset esittävät, että kotoutumislakiin lisättäisiin määrääika edustajan nimeämiseen sekä kirjaus väliaikaisesta edustajasta, jona voisi toimia esim. hyvinvointialueen työntekijä tai perheryhmäkodin henkilöstön jäsen.

Lausuttavana olevassa lakiesityksessä on käytetty useita eri käsitteitä puhuttaessa tilanteesta, jossa jokin taho valittaa edustajan toiminnasta. Kotoutumislain 35 § 6 momentissa puhutaan ilmoituksesta, kun taas yksityiskohtaisissa perusteluissa puhutaan ilmoituksen lisäksi kantelusta, selvityspyynnöstä sekä valituksesta. Vastaavalla tavalla vastaanottolain perusteluissa käytetään useita eri käsitteitä. Elinvoimakeskukset katsovat, että käsitteitä olisi hyvä selvittää ja yhdenmukaistaa molempien lakien osalta. Olisi hyvä ottaa kantaa siihen, onko edustajan tehtävä hallintolaissa tarkoitettu julkinen hallintotehtävä, jolloin lainvastaisesta menettelystä tai velvollisuuden täyttämättä jättämisestä voi tehdä hallintokantelun. Käytettävällä termillä on vaikutusta siihen, millä tavoin asia elinvoimakeskuksissa käsitellään, sillä hallintolaki osaltaan määrittää prosesseja tiettyjen käsitteiden osalta. Elinvoimakeskuksen toivovat siis selvennystä siihen, voiko edustajan toiminnasta tehdä ilmoituksen, valituksen, selvityspyynnön vaiko kantelun.

36 §

Elinvoimakeskukset esittävät teknistä korjausta 36 §:ää koskeviin yksityiskohtaisiin perusteluihin. Niissä viitataan 35 §:n 4 momenttiin, mutta oikea viittaus lienee 6 momentti.

36 §:ää koskevissa yksityiskohtaisissa perusteluissa ei ole mainintaa, että valvontatehtävään sisältyisi edustettavien lasten määrän valvominen. Elinvoimakeskukset esittävät sen lisäämistä pykälän perusteluihin selkeyden vuoksi.

Vastaanottolain edustajatoiminnan hallinnointia koskevassa pykälässä 39 a § on kirjattu Maahanmuuttoviraston tehtäviin myös edustajien koulutus ja sitä on yksityiskohtaisissa perusteluissa täsmennetty mm. maininnoilla perus- ja jatkokoulutuksesta. Elinvoimakeskukset esittävät, että vastaavat kirjaukset tehtäisiin selkeyden ja yhdenmukaisuuden vuoksi myös kotoutumislakiin ja sen yksityiskohtaisiin perusteluihin.

37 §

37 § Lakiesityksessä esitetään edustajan tehtävistä säätämistä kotolaissa sen sijaan, että nykyiseen tapaan viitattaisiin asiassa vastaanottolakiin. Tämä muutos ja yksityiskohtaisten perustelujen maininta kotoutumiseen liittyvien tarpeiden kattamisesta selkeyttävät kotoutumislakia ja tuovat kotoutumisen näkökulmaa aiempaa vahvemmin esille. Elinvoimakeskukset pitävät erityisen hyvänä edustajien tehtäviin esitettyä lisäystä ulkomaalaislain mukaisissa asioissa avustamisesta. Tämä selventää edustajan vastuuta mm. jatkolupiin ja erityisesti perheen yhdistämiseen liittyvässä avustamisessa.

38 §

Elinvoimakeskukset pitävät hyvänä kirjauksena 38 §:ssä sitä, että edustaja tulee vapauttaa tehtävistään, mikäli hän ei hoida tehtäviään asianmukaisesti.

Edustajan tehtävän lakkaamisesta ei ole säädetty tilanteissa, joissa edustettava lapsi kuolee (vastaanottolaki 43 §). Selkeyden vuoksi sen lisäämistä lakiin voisi harkita huomioiden sen, että edustajalla on tiettyjä välttämättömiä tehtäviä myös lapsen kuoleman jälkeen. Samoin edustajan palkkioita koskevaa asetusta (577/2024) on jatkossa hyvä tarkentaa, jotta edustajalle korvattaisiin myös lapsen kuoleman jälkeiset välttämättömät tehtävät.

83 §

Lakiluonnoksessa oleva kotoutumislain 83 §:n nykykuoto on virheellinen. Kyseistä 83 § 1 momenttia on muutettu hallituksen esityksessä 1376/2025, siihen on silloin lisätty maininta elinvoimakeskuksista. Siten ehdotettava uusi kotoutumislain 83 § tulisi olla muodossa:

Muulla kuin Ahvenanmaan maakuntaan kuuluvalla kunnalla, hyvinvointialueella ja elinvoimakeskuksella on oikeus saada toisiltaan, Maahanmuuttovirastolta ja vastaanottokeskukselta maksutta ja salassapitosäännösten estämättä 42–44 §:ssä tarkoitettujen tehtävien hoitamiseksi välttämättömät tiedot 2 §:n 3 ja 4 momentissa tarkoitetuista henkilöistä.

Elinvoimakeskukset katsovat, että hoitaakseen edustajien ohjaukseen ja valvontaan liittyviä tehtäviä elinvoimakeskukset voivat tarvita tietoja vastaanottokeskuksilta sekä Maahanmuuttovirastolta. Siten esitämme, että kotoutumislain 91 § 1 momenttiin lisätään toimijoiksi Maahanmuuttovirasto sekä vastaanottokeskukset. Tällä hetkellä tietojenvaihto on vain osin mahdollista UMA-järjestelmässä olevien tietojen osalta perustuen lakiin henkilötietojen käsittelystä maahanmuuttohallinnosta (11 §).

Terveydenhuoltolaki

Terveydenhuoltolakiin ehdotettu muutos

-

Muut muutokset

Sellaiset muita muutoksia koskevat huomiot, jotka eivät liity edellä esitettyihin teemoihin

-

Esitystä koskevat muut huomiot

Koko esitystä koskevat yleiset huomiot

Alaikäisinä ilman huoltajaa saapuneita koskevia elinvoimakeskusten keskitettyjä tehtäviä hoitavat Pohjois-Suomen, Sisä-Suomen ja Uudenmaan elinvoimakeskukset lausuvat seuraavaa:

Lakiluonnoksessa on tuotu esille EU-säädösten tavoitteet ja pääasiallinen sisältö sekä otettu kantaa siihen, vaativatko kirjaukset muutoksia kansallisiin lakeihin. Vastaanottodirektiivin osalta artiklassa 16 säädetään alaikäisten koulunkäynnistä ja koulutuksesta. Sen johdosta ei esitetä muutoksia kansalliseen lainsäädäntöön perustuen OKM:n arvioon. Elinvoimakeskukset tuovat esille, ettei lasten oikeus koulunkäyntiin toteudu kaikkialla Suomessa direktiivin mukaisesti siten, että lapsilla olisi mahdollisuus käydä koulua yleisessä koulujärjestelmässä ja että koulutus olisi järjestetty yhdessä ja saman laatuksena omien kansalaisten kanssa. Haasteita on erityisesti vastaanottojärjestelmässä olevien lasten ja vielä erityisemmin 17 vuotta täyttäneiden koulunkäynnin järjestämisessä. Kotikuntamerkinän saaneiden osalta ongelmia on vähemmän. Elinvoimakeskukset esittävät, että lasten koulunkäyntioikeuden tosiasiallisen toteutumisen osalta tehtäisiin selvitys ja ryhdyttäisiin toimenpiteisiin, joiden nojalla lasten oikeuksien toteutuminen voidaan taata.

Elinvoimakeskukset esittävät, että jatkossa tehtäessä EU-tasolla muutoksia ilman huoltajaa olevia lapsia koskeviin säädöksiin kiinnitettäisiin kansallisessa implementoinnissa erityistä huomiota niihin vaikutuksiin, joita Suomen hajautettu malli ilman huoltajaa olevien huolenpidon järjestämisessä aiheuttaa. Alaikäisiä koskevia muutoksia tulisi tarkastella sekä vastaanottolain, kotoutumislain kuin myös sosiaalihuoltolain osalta. Jos esimerkiksi vastaanottojärjestelmän puolelle katsotaan tarpeelliseksi määrittää henkilöstölle edellytyksenä kyseiseen kohderyhmään liittyvä osaaminen, niin tulisi huolehtia, että vastaavat osaamisvaateet ulottuisivat aina myös kotoutumisvaiheessa olevien lasten huolenpidosta vastuussa oleviin.

Määttä Hanna

Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus - Pohjois-Suomen, Sisä-Suomen ja
Uudenmaan elinvoimakeskusten yhteinen lausunto